

ביאורים

כפי שכבר הזכרנו, המאמר השלישי מתחלק לשני חלקים - החלק הראשון עוסק בעבודת האלוהים של החסיד. החלק השני עוסק בהתמודדות עם כת הקראים. הקשר בין שני החלקים הללו מבצבץ כל העת מבין השיטין של המאמר. העיקרון הוא שעובד האלוהים אינו פרוש. הדרכת התורה מצווה עלינו לחיות כל חיינו באיזון בין האהבה, היראה והשמחה. היחס לעולם הזה הוא חיובי ודרכו ניתן לעבוד את הבורא. כל האמירות הללו בעצם מקדימות תרופה למכה. הטענה ששוטח מלך הכוזרים בפסקה זו מעמידה, כביכול, את החבר ואת הדרך שהוא מייצג באור פחות חיובי מן הקראים. על פניו, נראה שהקראים משקיעים בעבודתם הרבה יותר מן 'הרבניים', כלומר ממי שמאמינים גם בתורה שבעל פה. נראה שדרכם גם מעניקה מקום יותר משמעותי לתורה שבכתב. הם הרי מבקשים לבצע בדיוק את מה שכתוב בפסוקים, ללא שינוי המשמעות הנראית. טרם יתמודד החבר עם כל טענה באופן מפורט וענייני, הוא מקדים את הכלל המלווה אותנו בכל תהליך הלימוד על דרכה של היהדות: החמרה, פרישות וסיוגוף אינם מבטאים בהכרח את רצון ה'. מה שקובע בעבודת האל הוא לא מה נראה לאדם אלא מהו הציווי האלוהי. לכן, גם אם למשל נראה למישהו שהתבודדות בהרים ופרישה מהחברה גורמים לו תחושת קרבת אלוהים גדולה יותר, אין זה אומר בהכרח שהוא אכן קרוב במעשיו לאלוהים. אכילת אוכל משובח ושירה מתוך שמחה בסעודת שבת מקרבת את האדם לרצון ה' לאין ערוך, הרבה יותר מכל מעשה פרישות. גם השראת השכינה במשכן נבעה מעיקרון זה - מצד אחד ציווי אלוהי מדויק ומפורט, ומצד שני יישום וקבלת הציווי מצד עם ישראל.

הרחבות

רקע היסטורי על הקראים

כת הקראים היא כת יהודית שנוצרה בזמן הגאונים. מייסד הכת היה ענן בן דוד. על-פי המסורת שבידינו הוא הקים את הכת בעקבות כעס על הגאונים שהסמיכו את אחיו הצעיר למשרת הנשיאות במקומו.

הקראים נקראים כך בשל עיסוקם במקרא באופן בלעדי ואי קבלתם את התורה שבעל-פה. חכמים רבים כינו אותם בשם 'צדוקים' בשל הדמיון הרב ביניהם [ראה: הראב"ד בספר הקבלה, הוצאת גייבויער, 64-68, ראב"ע בפירושו על התורה, ויקרא ג, ט; כג, יז].

רבי דוד ניטו היה אחד המתנגדים החריפים לשבתאות ולקראות. כנגדם הוא כתב את ספרו המפורסם 'מטה דן', או בשמו הנוסף 'כוזרי שני'. בספרו זה הוא בא "להכות על קודקוד הקראים תלמידי ענן ושאוול, לדון אותם במלקות ברצועת האמת והסברה" [הקדמת ה'כוזרי שני']. בספר הוא מוכיח את אמיתת התורה שבעל-פה ואת נחיצותה. בהקדמה לספרו הוא מסביר את הצורך בכתיבת ספר נוסף בעניין משום שספר הכוזרי של ריה"ל "כל מגמתו... הוא להוכיח אמיתת התורה שבכתב בפרט, ועל תורה שבעל פה לא דיבר אלא דרך כלל" [שער הספר].

שאלות לדיון

החבר מתאר את ישראל 'בעלי טבע של צניעות'. למה הצניעות כל כך מאפיינת, האם ההליכה בשרוול ארוך 'עושה' את האדם? מה הטעם לדיוק בפרטי המצוות, לפי החבר?

הנה כבר תארתי לך מעשי החסיד בזמננו זה, ואיך אתה מודמה אותו בזמן ההוא המאשר, ובמקום שהוא האלהי, ובין האנשים שהם שמוצאם מאברהם ויצחק ויעקב, והם סגולתם, מטבעים על הצניעות, אנשים ונשים, אין מאוס בלשונותם, והחסיד מתהלך ביניהם ואין נפשו מטנפת בדברי תועבה שישמע מהם, ואין נתלית בבגדיו ובגופו טמאת זיבות ונדוות ושרצים ומתים וצרעת וזולתם, מפני קבלם על עצמם הקדשה והטהרה, וכל שכן למי שהיה שוכן בעיר השכינה, ואינו פוגש אלא פתות עולות במעלות הקדשה, מוכינים ולויים, ונזירים וחסידים, ונביאים ונחכמים, ושופטים ושופרים, או יראה מקהל העם המון חוגג בקול רנה ותודה בשלש הרגלים בשנה, ואיננו שומע כי אם שיר ה' ואיננו רואה כי אם מלאכת ה', וכל שכן אם היה כהן או לוי הנזון מלחם ה' וקשור לבית ה' מנעוריו כמו שמואל, ואיננו צריך לבקשת המחתה, וקבל על עצמו עבודת ה' כל ימיו, מה אתה חושב על מעשהו וזכות נפשו ותקונו מעשיו?

כאמר הפזרי: זו מדרגת הקצה, אין אחריה אלא מדרגת המלאכים. ובצדק מקוים לנבואה בכמו זאת הדבקות, כל שכן עם המצא השכינה. וכמו זאת תהיה העבודה אשר אין צורך עמה לפרישות ולהתבודדות. ואני רוצה ממה עתה קצת תשובה ממה שיש אצלך בענין הקראים, כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר מהרבניים, ואני שומע טענותיהם והן יותר מכריעות יותר מתאימות לכתובי התורה.

כאמר החבר: הלא הקדמנו באמרנו כי ההתחכמות והסברה וההשערה בתורה אין מביאות אל רצון ה'. שאם לא כן, הרי בעלי השניות ובעלי הקדמות ובעלי הרוחניות והמתבודדים בהרים ושוּרפי בניהם באש, כלם משתדלים להתקרב אל אלהים, וכבר אמרנו שאין מתקרבים אל אלהים אלא במצוות אלהים עצמן, לפי שהוא יתעלה יודע שעוין וקצבן וזמניהן ומקומותיהן ומה שישך לאלה החובות אשר בהשלמתן יהיה הרצון והדבקות בענין האלהי, כמו שהיה במעשה המושקן, אשר אמר בכל מלאכה ממונו: "ויעש בצלאל את הארץ", "ויעש פפרת", "ויעש יריעות", ובכל אחת מהן: "כאשר צוה ה' את משה", רוצה לומר: בלא תוספת ובלא חסרון. ואין בדבר מאותם המעשים מה שתואם לשללנו והקשינו. וחתם אותם במאמר "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' בן עשו ויבן אותם משה". ונסמכה להשלמתם השראת השכינה, מפני שגשגלמו שני הענינים אשר הם עמודי התורה, הראשון בהם שתהיה התורה מאת ה', והשני שישמעו לה הקהל בלב שלם. וכבר היה המושקן מצווי ה', והיה מעשהו מאת כל הקהל, כאמר: "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי", בתכלית השקידה והרצון, ולפיכך התחילה השלמת התוצאה שהיא השכינה, כמו שאמר: "ושכנתי בתוכם".